3. Tefsirle İlgili Diğer Terim ve İlimler

Kur’an-ı Kerim, doğrudan insana hitap eden ilahi bir kitaptır. İnsanın, onu doğru bir şekilde anlaması Allah’a (c.c.) karşı bir sorumluluğudur. Genel olarak Kur’an’ın ayetleri açık ve maksadı anlaşılır bir yapıdadır. Ancak bazen bir ayette geçen bir kelime okuyucu için anlam bakımından kapalı (müphem) olabilir. Bu kapalılık bazen bir ayet, bazen bir hadis, bazen de sözlük yardımı ile giderilebilir. İşte ayetlerin başka bir yardımcı ile açıklanabilmesi Müslümanları, çeşitli ilmî çalışmalara yönlendirmiştir. Bu gayretler zamanla Ulûmu’l-Kur’ân [عُلُومُ الْقُرْاٰنِ] adı verilen ilimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Kur’an ilimlerinin aslını Peygamberimizin Kur’an’ı tebliği ve yaşayışında görmekteyiz. Ondan sonra Kur’an’ı doğru anlama ve açıklama görevini sahabe üstlenmiştir. Onlar, vahyin inişi sürecinde yaşadıkları için hangi ayetin hangi olay veya soru üzerine indiğini biliyor, Peygamberimizin ayetlerle ilgili açıklama ve uygulamalarına şahit oluyorlardı.

Sahabe de ayetlerin açıklamasını soranlara sebeb-i nüzul, kelime manaları ve benzeri yönleri açıklayarak cevap vermişlerdir. Bazen de ayeti ayetle, hadisle veya dil ile ilgili deliller getirerek açıklamışlardır. Onlar mushaf çoğaltılırken ayetlerin yanlış okunmasını önlemek üzere özel imla kurallarını (Resmu’l-Mushaf) özenle korumuşlardır.

İslam coğrafyası genişleyince yeni Müslüman olanlar, Kur’an’ı okumak ve anlamakta bazı zorluklarla karşılaştılar. Bunun için lügat, rivayetler, israiliyyat, kıraat, Kur’an’ın faziletleri ve ahkamı gibi konulara dair çalışmalar hız kazandı. Örneğin, Hasan el-Basri (ö. 728), Hz. Peygamber, sahabe ve tâbiînden nakledilen tefsire ait rivayetleri bir araya toplamıştı. Hicri ikinci asırdan itibaren ise Kur’an ilimleri hakkında eserler yazılmaya başlandı. İbn Şihâb ez-Zührî’nin Tenzîlü’l-Kur’ân ve Mukâtil b. Süleyman’ın el-Eşbâh ve’n-nezâir fî’l-Kur’âni’l-Kerîm adlı eserleri bunlardandır.

NOT EDELİM

Hz. Muhammed (s.a.v.) buyuruyordu ki;
“Bir grup, Allah’ın (c.c.) kitabını okuyup müzakere etmek üzere bir araya gelecek olsalar, üzerlerine bir huzur ve güven duygusu iner ve onları Allah’ın (c.c.) rahmeti bürür. Melekler de onların etrafını sararlar. Allah da (c.c.) onları katındaki değerli kimselerle anar.”

(Müslim, Zikir, 38)

Hicri üçüncü asra gelindiğinde ise Kur'an'ın dil incelikleri tespit edilmeye başlandı. Bu amaçla Kur'an'ın dil ve içerik üstünlüğü, kıraat, vücûh-nezâir, nâsih-mensuh, müşkilü'l-Kur'an konularında bir çok eser yazıldı. Ahkâm ayetleri çok geniş ve çeşitli bakış açıları ile yorumlanmaya başlandı. Böylelikle Kur'an ilimlerinin sahası gittikçe genişlemiş oldu.

Peygamberimiz risaletinin on yılını hicret ettiği Medine şehrinde yaşamıştır.

Kur'an üzerinden çalışma yaparken bunlara sebeb-i nüzul, muhkem-müteşâbih, hurûf-ı mukattaa, kıssalar, yeminler gibi konular da eklendi. Kur'an ilimlerini inceleyen usul kitapları ise hicri beşinci yüzyıldan itibaren yazılmaya başlandı. Örneğin İbnü'l-Cevzî Fünûnü'l-Efnân fi Ulûmi'l-Kur'an ve Zerkeşî el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân adlı eserlerini yazdılar. Sonuçta Kur'an ilimleri, kapsamlı ve zengin bir literatüre sahip oldu. Böylece Kur'an-ı Kerim'i her çağın aktüel bilgileriyle anlama ve yorumlama çalışmaları, Kur'an ilimlerini zenginleştirerek günümüze kadar geldi.

Kur'an-ı Kerim'i doğru olarak anlamak ve tefsir edebilmek için Ulumu'l-Kur'an içinde yer alan ilim ve kavramları bilmek gereklidir. Bahsettiğimiz ilimlerin ve kavramların sayısı oldukça çoktur. Bunlar içinde en önemli olanlar incelenecektir.